Nr 108.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av arbetstiden för viss statsanställd personal; given Stockholms slott den 15 februari 1935.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, vill Kungl. Maj:t härmed lämna riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående den av föredragande departementschefen föreslagna regleringen av arbetstiden för viss statsanställd personal.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1935.

Närvarande:
Statsministern Hansson, ministern för utrikes ärendena Sandler, statsråden Undén, Schlyter, Wigforss, Möller, Levinson, Vennerström, Leo, Engberg, Ekman, Sköld.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars-, finans-, ecklesiastik-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga om *reglering av arbetstiden för viss statsanställd personal till normalt 48 timmar i veckan* samt anför:

Arbetstidslagens hithörande bestämmelser.

Genom lagen den 17 oktober 1919 (nr 652) om arbetstidens begränsning infördes i vårt land i princip en arbetstid av 8 timmar per dygn eller 48 timmar i veckan.

I 1 § av nämnda lag föreskrevs emellertid, att från lagens tillämpning skulle undantagas bland annat arbete, som bedrives av staten. Samma bestämmelse fanns intagen i 1921, 1923 och 1926 års arbetstidslagar och återfinnes även i den nu gällande arbetstidslagen av den 16 maj 1930.

Angående avsikten med denna undantagsbestämmelse anfördes i propositionen (nr 247) angående arbetstidslagen till 1919 års lagtima riksdag — närmast med anledning av yrkande från landsorganisationens sida om undantagets uteslutande ur lagen — följande:

Meningen vore ingalunda, att arbetare och befattningshavare i statens tjänst icke skulle komma i åtnjutande av liknande förmåner som de i enskild tjänst anställda motsvarande befattningshavare, å vilka lagen skulle bli tillämplig. Marinens och arméns arbetarpersonal, liksom även arbetarna vid statens järnvägsverkstäder och vid telegrafverkets verkstäder hade ju redan 48-timmars effektiv arbetstid i veckan. Den sålunda inslagna vägen vore det meningen att fullfölja i den mån icke hinder därtill förelåge. Men med hänsyn till statsarbetets mångskiftande art krävdes bestämmelser, som icke alltid kunde inpassas under en allmän lag — särskilt vore så förhållandet med trafikpersonalen vid statens järnvägar. Undantag skulle, därest ifrågavarande arbetare ej vore uteslutna från lagen, i förekommande fall få sökas hos arbetsrådet, mot vilken anordning anmärkningar, när det gällde statens arbeten, ej vore uteslutna. Hela denna fråga ordnades därför lämpligast i administrativ väg genom beslut av vederbörande styrelser eller förordnande av Kungl. Maj:t.

Om sålunda meningen icke varit att från arbetstidsbegränsning enligt lagens principer utesluta sådana statens arbetare och befattningshavare, som sysselsättas med arbete, å vilket, där det bedrives av enskild, lagen skulle äga tillämpning, hava å andra sidan de undantag från lagens tillämpning, som gälla av enskilda bedrivna arbeten, indirekt tillmätts betydelse för motsvarande av staten bedrivna arbeten. De av dessa undantag, som här närmast kunna komma ifråga, torde vara de, som röra sjukvård, uppfostran, jordbruk, trädgårdsskötsel och djurskötsel. I dessa avseenden stadgades i 1 § av 1919 års lag undantag för arbete, som är att hänföra till hälso- eller sjukvård, samt för jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk. I fråga om jordbruk, trädgårdsskötsel och djurskötsel återfinnes motsvarande bestämmelse i gällande lag. Undantaget för arbete, som är att hänföra till hälso- eller sjukvård, erhöll genom 1921 års lag vidgad omfattning. Undantag stadgades sålunda — liksom i gällande lag — för arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov. Med den ändrade avfattningen

av bestämmelsen, såvitt angår sjukvård, avsågs att från lagens tillämpning undantaga icke blott den egentliga sjukvårdspersonalen utan jämväl all övrig personal vid sjukvårdsanstalterna.

Fråga om upphävande av undantaget för arbete, som bedrives av staten.

Under förarbetena till 1926 års arbetstidslag föreslog arbetsrådet, att förevarande undantagsbestämmelse måtte utgå ur lagen. Såsom motiv härför anförde arbetsrådet:

Detta undantagande, som syntes sakna motsvarighet i övriga euoropeiska länders arbetstidslagar, överensstämde icke med Washington-konventionens bestämmelser. Det torde ej heller numera hava någon avsevärd ekonomisk betydelse i vårt land. Såvitt känt vore, hade nämligen de statens verk, för vilka undantaget gällde, redan allmänt genomfört arbetstider, som motsvarade stadgandet i lagens 4 § eller kunde inrymmas under medgivanden enligt lagens 5 §.

I den till 1926 års riksdag avgivna propositionen (nr 73) med förslag till arbetstidslag var även undantagsbestämmelsen utesluten. Denna ståndpunkt motiverades av mig såsom föredragande departementschef närmast med hänvisning till det viktiga önskemålet att bana väg för anslutning till Washington-konventionen. Tillika anförde jag bland annat:

Arbetstiden vid det arbete, som bedreves av staten, hade genom särskilda författningar reglerats i syfte att begränsa dess genomsnitt till 8 timmar per dag. I vissa fall, t. ex. vid statens järnvägar, räknades därvid med andra tidsperioder än vecka. Med de möjligheter lagen gåve arbetsrådet till smidig tillämpning av lagens bestämmelser torde knappast några olägenheter vara att befara, om det gällande undantaget i avseende å statens egna arbeten skulle upphöra. Principiellt syntes det riktigast, att staten iklädde sig samma förpliktelser gent emot sina anställda, som den genom lag ålade enskilda arbetsgivare. Vår socialpolitiska lagstiftning hade i allmänhet ej heller ställt statens arbetare utanför sitt tillämpningsområde. Detta gällde framförallt om den med arbetstidslagen närmast jämförliga arbetarskyddslagen. Tillräckliga skäl för att lagen om arbetstidens begränsning skulle göra åtskillnad mellan enskilda arbeten och statsarbeten kunde icke anföras.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande, nr 20, hemställde emellertid andra lagutskottet, att ifrågavarande undantagsbestämmelse måtte bibehållas oförändrad. Utskottet ansåg nämligen, att då en revision av Washington-konventionens bestämmelser inom kort kunde förväntas, önskemålet att möjliggöra ratificering av konventionen för det dåvarande saknade aktualitet. Vidare åberopade utskottet, att på administrativ väg en väsentligen mot arbetstidslagstiftningen svarande arbetstidsreglering i allmänhet redan sedan länge genomförts inom så gott som alla de statens verksamhetsområden, vilka motsvarade dem, som vore inbegripna under nämnda lagstiftning.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Vid 1930 års riksdag yrkades i motionerna I: 234 och II: 390 samt i motionen II: 386, att undantaget för arbete, som bedrives av staten, måtte uteslutas.

Andra lagutskottet fann i utlåtande nr 15, att de skäl, som tidigare anförts till stöd för undantag från arbetstidslagen av arbete inom statens olika verksamhetsområden, alltjämt hade samma giltighet. Utskottet ville emellertid i detta sammanhang uttrycka den förväntan, att statens myndigheter beaktade lämpligheten av att i så stor utsträckning, som förhållandena medgåve genomföra arbetstidsreglering enligt åttatimmarslagens principer. På dessa skäl hemställde utskottet om avslag å yrkandena, att undantaget för arbete, som bedrives av staten, måtte uteslutas ur lagen.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

År 1931 genomförd arbetstidsreglering vid statens sinnessjukhus och i samband därmed verkställd utredning.

1930 års riksdag hade i annat sammanhang att taga ställning till frågan om reglering av arbetstiden vid statens sinnessjukhus. I den till nämnda riksdag avlåtna statsverkspropositionen hade nämligen under femte huvudtiteln (sid. 295 ff.) upptagits fråga om inskränkning i tjänstgöringstiden för den vid statens sinnessjukhus anställda sjukvårdspersonalen. Denna tjänstgöringstid utgjorde enligt av medicinalstyrelsen den 17 mars 1920 utfärdat cirkulär 240 effektiva timmar per 28 dagar för personal med dagtjänstgöring och 216 effektiva timmar under samma tid för personal med nattjänstgöring. Efter uppdrag av Kungl. Maj:t hade medicinalstyrelsen verkställt utredning rörande förutsättningarna för samt verkningarna av en inskränkning efter vissa angivna riktlinjer av tjänstgöringstiden för den vid statens sinnessjukvårdsanstalter anställda sjukvårdspersonalen samt den 26 september 1929 avgivit det förslag och de kostnadsberäkningar, vartill utredningen föranlett. I förslaget förordades en nedsättning av arbetstiden vid dagtjänstgöring till 240 timmar per 30 dagar och vid nattjänstgöring till 216 timmar under samma tid. Efter en närmare redogörelse för medicinalstyrelsens förslag och kostnadsberäkningar samt för däröver av socialstyrelsen avgivet utlåtande anförde föredragande departementschefen i statsverkspropositionen bland annat följande:

Det arbete, som utfördes av sjukvårdspersonalen vid statens sinnessjukhus, vore otvivelaktigt ofta såväl fysiskt tröttande som psykiskt påfrestande. Det skulle därför helt visst i och för sig vara önskligt, att nämnda personals tjänstetid kunde förkortas i huvudsaklig anslutning till medicinalstyrelsens förslag.

Emellertid skulle ett genomförande av detta förslag ej blott medföra betydande kostnader för statsverket för avlönande av ytterligare sjukvårdspersonal och för anskaffande av nya personalbostäder utan även till följd av sina konsekvenser sannolikt öka landstingens och de större städernas sjukvårdsutgifter i en utsträckning, som icke för närvarande läte sig överblicka. Med hänsyn därtill ansåge departementschefen sig icke då kunna förorda några åtgärder för minskning av tjänstgöringstiden för sjukvårdspersonalen vid sinnessjukhusen.

Inom riksdagen väcktes i denna fråga motioner i båda kamrarna med yrkande att riksdagen måtte bifalla medicinalstyrelsens förslag i avseende

å inskränkning av tjänstgöringstiden för sjukvårdspersonalen och i anslutning därtill öka personalen i den omfattning så erfordrades för genomförande av nämnda förslag.

Riksdagen fann sig icke kunna ställa sig avvisande mot att en utredning i ärendet verkställdes, varigenom konsekvenserna av ett bifall till medicinalstyrelsens förslag kunde helt överblickas, samt hemställde (i skrivelse nr 299) om ytterligare utredning av frågan om inskränkning av tjänstgöringstiden för sjukvårdspersonalen vid statens sinnessjukhus.

Då av riksdagens skrivelse framgick, att den fråga, som ansågs behöva ytterligare utredas, framför allt var den, som avsåg de ekonomiska konsekvenserna av en begränsning av arbetstiden vid kroppssjukhusen, motsvarande den medicinalstyrelsen föreslagit beträffande sinnessjukhusen, uppdrog Kungl. Maj:t den 3 juli 1930 åt medicinalstyrelsen att efter samråd med socialstyrelsen verkställa dylik utredning.

Efter det den sålunda anbefallda utredningen blivit verkställd, framlade medicinalstyrelsen i skrivelse den 13 december 1930 resultaten därav.

I den till 1931 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen upptogs under femte huvudtiteln (sid. 261 ff.) ånyo frågan om en reglering av arbetstiden för den vid statens sinnessjukhus anställda sjukvårdspersonalen. Efter en redogörelse för frågans förhistoria samt för resultaten av den senast i ärendet verkställda utredningen anförde härvid föredragande departementschefen bland annat följande:

I anslutning till vad föredragande departementschefen uttalat i 1930 års statsverksproposition och riksdagen anfört i sin skrivelse av samma år syntes det departementschefen obestridligt, att starka skäl talade för en inskränkning av arbetstiden för den vid statens sinnessjukhus anställda sjukvårdspersonalen. Den tjänstgöring, som ålåge denna personal, vore ofta av så ansträngande och uppslitande art, att statsmakterna icke skäligen borde motsätta sig en inskränkning av arbetstiden i överensstämmelse med medicinalstyrelsens år 1929 i ämnet framlagda förslag, detta oaktat den betydande kostnadsökning, som följde av dess genomförande. Den utredning, som numera verkställts rörande de ekonomiska konsekvenser, som för den slutna kroppssjukvårdens del kunde tänkas av ett bifall till förslaget, hade visserligen givit vid handen, att en motsvarande inskränkning av tjänstgöringstiden för sjukhuspersonalen vid kroppssjukhusen skulle komma att för landsting, kommuner och enskilda medföra betydande merkostnader, men dessa kostnader syntes departementschefen dock icke så stora, att de borde avhålla från den ifrågasatta reformen beträffande hospitalspersonalen. Med hänsyn till de svårigheter av teknisk och ekonomisk art, som en inskränkning av arbetstiden på många håll måste komma att medföra, torde man för övrigt hava att räkna med att även framdeles olika bestämmelser angående sjukvårdspersonalens arbetstid komme att gälla vid olika sjukhus. Det vore vid sådant förhållande icke osannolikt, att summan av de med en eventuell begränsning av arbetstiden vid kroppssjukhusen följande kostnaderna åtminstone till en början komme att bliva mindre än enligt medicinalstyrelsens beräkning.

I överensstämmelse med det anförda ansåge departementschefen, att statsmakterna borde vidtaga åtgärder för att arbetstiden för sjukvårdspersonalen vid statens sinnessjukhus kunde, på sätt medicinalstyrelsen föreslagit, ned-

sättas vid dagtjänstgöring från 240 timmar per 28 dagar till 240 timmar per 30 dagar och vid nattjänstgöring från 216 timmar per 28 dagar till 216 timmar per 30 dagar. Vad som erfordrades för genomförande av denna begränsning av arbetstiden vore beslut om nödig ökning av personalen och beviljande av medel till dess avlöning. Däremot torde med lösning av frågan om nya personalbostäder kunna anstå, till dess denna fråga i ett sammanhang upptoges för varje särskild anstalt. Den nya regleringen syntes, bland annat för beredande av erforderlig tid för omläggning av tjänstgöringen, lämpligen böra träda i tillämpning från och med ingången av kalenderåret 1932.

I statsverkspropositionen framställdes härefter de äskanden, som erfordrades för den nya regleringen, och vunno dessa riksdagens bifall.

Sedan i anledning av riksdagens beslut medicinalstyrelsen anbefallts meddela närmare bestämmelser i ämnet, föreskrev medicinalstyrelsen genom cirkulärskrivelse den 15 december 1931, att från och med ingången av år 1932 tjänstgöringstiden för sjukvårdspersonalen vid statens sinnessjukhus skulle utgöra per 30 dagar 240 effektiva timmar för personal med dagtjänstgöring och 216 timmar för sådan med nattjänstgöring.

Under år 1932 företogs av socialstyrelsen efter av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag utredning angående arbetstidsförhållandena för personal å sinnessjukhus och därmed jämförliga anstalter. Resultatet av denna utredning framlades av socialstyrelsen i Sociala Meddelanden årgång 1932, sid. 827 ff.

Utredning åren 1933—1934 angående kostnaderna för en arbetstidsreglering för statsanställd personal.

Under oktober 1933 anmodade jag medicinalstyrelsen samt de övriga styrelser inom socialdepartementets förvaltningsområde, under vilka arbetspersonal fanns anställd, att inkomma med utredning om den kostnad — såväl engångs- som årskostnad — en reglering av personalens arbetstid till normalt 48 timmar i veckan skulle innebära för statsverket. Utredningen skulle avse förhållandena sådana de beräknades föreligga under budgetåret 1934/1935 samt beträffande statens sinnessjukhus därjämte förhållandena sådana de beräknades föreligga efter genomförandet av den vid 1930 års riksdag framlagda, jämkade planen för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården. Samtidigt anhöll jag hos cheferna för övriga departement, att motsvarande utredning måtte verkställas såvitt anginge dessa departements förvaltningsområden.

Från kommunikationsdepartementets sida upplystes härvid, att inom dess förvaltningsområde icke funnes någon arbetspersonal, vars arbetstid genomsnittligen överstege 48 timmar i veckan. — Av den inom finansdepartementet verkställda utredningen framgick, att endast viss personal tillhörande tullstaten hade en sådan arbetstid. Detta gällde tullmästare och tullöveruppsyningsmän samt personalen vid kust- och gränsbevakningen. Angående kustbevakningspersonalens arbetsförhållanden hade utredning igångsatts, som pågick vid tiden för generaltullstyrelsens yttrande i ärendet. Beträffande den

övriga tullpersonalen, som berördes av förevarande spörsmål, hade någon utredning ej hunnit utföras. — Enligt den inom handelsdepartementets förvaltningsområde verkställda utredningen skulle en reglering av arbetstiden till normalt 48 timmars arbetsvecka endast beröra personalen vid lotsverket. I sitt utlåtande i ärendet uppgav lotsstyrelsen, att denna personals tjänstgöringsförhållanden vore av den art, att vanliga normer för beräknande av personalens arbetstid icke kunde tillämpas. Innan vidare beräkningar i förevarande hänseende kunde göras, erfordrades i olika hänseenden ingående utredningar, vilka krävde avsevärt längre tid än den som stått lotsstyrelsen till buds. Lotsstyrelsen omnämnde vidare, att i till styrelsen i detta sammanhang ingångna uttalanden av lotsbefäl och förmän vid lotsplatser framhållits vanskligheten av att för ett sådant yrke som lotspersonalens överhuvudtaget anbefalla en på förhand fastslagen normalarbetstid. Även enligt styrelsens mening kunde en sådan ordning icke bliva till gagn för vare sig personalen eller staten. — Den inom övriga departement företagna utredningen visade den ökning av personalen, som påkallades för den ifrågasatta regleringen av arbetstiden, samt de ungefärliga kostnader regleringen skulle medföra för statsverket. Tillika framgick av utredningen den nuvarande arbetstiden för flertalet av de personalgrupper, som omfattades av utredningen.

Då jag efter det utredningen inkommit tog del av densamma, fann jag, att en övergång till normalt 48 timmars arbetstid för vecka skulle medföra så pass höga kostnader för statsverket, att det dåvarande statsfinansiella läget finge anses lägga hinder i vägen därför. Jag ansåg därför att något förslag i ärendet icke borde framläggas för 1934 års riksdag.

Framställningar år 1934 om arbetstidsreglering för statsanställd personal.

I skrivelse den 12 september 1934 hemställde *svenska sinnessjukvårdspersonalens förbund*, att frågan om reglering av arbetstiden för sjukvårdspersonalen vid statens sinnessjukhus till normalt 48 timmar i veckan måtte framföras till nästkommande riksdag. För personalen i lönegraderna 1—10 vid fångvården samt statens tvångsarbets-, alkoholist- och uppfostringsanstalter gjordes i skrivelse den 9 november 1934 av *Sveriges fångvårdsmannaförbund* liknande framställning. I sistnämnda skrivelse hemställdes tillika, att för däri angivna personalgrupper gemensamt måtte tillsättas en tjänstgöringsnämnd med befogenhet i likhet med vad som stadgats för tjänstgöringsnämnderna vid kommunikationsverken.

Utredning åren 1934—1935 angående kostnaderna för en arbetstidsreglering för statsanställd personal.

Under november 1934 lät jag upptaga förevarande fråga till förnyad behandling inom departementet. Den undersökning, som härvid företogs, omfattade samtliga de grupper statsanställd personal, vilkas arbetstid överstiger

normalt 48 timmar i veckan. Dock inriktades undersökningen i främsta rummet å arbetsförhållandena vid de statliga anstalterna av olika slag. Enligt vad den tidigare utredningen givit handen syntes nämligen personalen vid dessa anstalter i särskild grad vara i behov av en reglering av arbetstiden. Beträffande denna personals arbetstidsförhållanden var den föreliggande utredningen även relativt fullständig. Vad åter angick de övriga hithörande personalgrupperna, såsom personalen vid tullverket och vid lotsverket, visade det sig att för en reglering av arbetstiden erfordrades ytterligare utredningar av vidlyftig och tidskrävande natur. Med hänsyn till dessa förhållanden ansåg jag — för vinnande av en snar lösning av frågan om arbetstidsreglering för de personalgrupper, beträffande vilka en sådan närmast kunde anses vara påkallad — en fortsatt utredning i förevarande hänseende tills vidare böra begränsas till anstaltspersonalen och därmed jämställd personal. Då emellertid den ifrågasatta arbetstidsregleringen lämpligen icke syntes kunna genomföras tidigare än från och med den 1 juli 1936, fann jag, att till grund för den fortsatta utredningen borde läggas förhållandena, sådana de kunde förutses komma att gestalta sig under budgetåret 1936/1937.

I enlighet härmed anmodade jag i december 1934 medicinalstyrelsen och de övriga myndigheter inom socialdepartementets förvaltningsområde, som föregående år anbefallts verkställa utredning i ärendet, att inkomma med utredning om den kostnad, som skulle uppkomma för statsverket under budgetåret 1936/1937, därest en reglering av personalens arbetstid till normalt 48 timmar i veckan genomfördes från och med den 1 juli 1936. Utredningen angavs böra avse dels merkostnaden för personalens avlöning och dels de kostnader i övrigt, som ofrånkomligen skulle uppkomma. Vid kostnadsberäkningarna skulle hänsyn tagas till att personalen borde vara skyldig att, därest i vissa fall på grund av särskilda omständigheter tillfällig förlängning av tjänstgöringstiden funnes påkallad, underkasta sig sådan förlängning utan annan gottgörelse än den som genom kompensation medelst motsvarande tjänstefrihet kunde beredas. Tillika anhöll jag hos cheferna för justitie-, försvars-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen, att motsvarande utredning måtte verkställas såvitt anginge dessa departements förvaltningsområden.

Den utredning, som härefter verkställdes, åsyftade huvudsakligen komplettering av de uppgifter, som innefattas i den tidigare utredningen, närmast med hänsyn därtill, att utredningen borde avse förhållandena sådana de beräknades föreligga under budgetåret 1936/1937. Då jag nu går att redogöra för resultatet av den senare utredningen, innefattar redogörelsen således även uppgifter, som lämnats under den tidigare utredningen. Vid redogörelsen behandlas de olika departementens verksamhetsområden vart för sig.

Justitiedepartementet.

1) Fångvårdsanstalterna.

Utredningen har verkställts av fångvårdsstyrelsen, som inhämtat yttranden i ärendet från styresmännen vid fångvårdsanstalterna.

Personalen består av uppsyningsmän, överkonstaplar, yrkesmästare, vaktkonstaplar, vaktfruar samt sjukvårds- och ekonomipersonal. Arbetstiden för vaktpersonalen utgör i medeltal omkring 55 timmar i veckan. Uppgift om sjukvårds- och ekonomipersonalens arbetstid har ej lämnats.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar i veckan skulle enligt fångvårdsstyrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 5 överkonstaplar, en yrkesmästare av 2:a klass, 71 vaktkonstaplar och 5 vaktfruar samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt omkring 269,000 kronor, vilket belopp beräknats enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad för ordinarie tjänstemän efter avdrag av de avgifter, personalen ifråga skulle ha att erlägga för egen pensionering, men med tillägg för dyrtidstillägg enligt nu gällande grunder. Härtill skulle för arvoden åt tillfälligt tjänstgörande personal komma ett belopp av 2,467 kronor.

Angående *kostnadsberäkningarna* har fångvårdsstyrelsen anfört bland annat:

Det angivna antalet befattningar av olika slag, som skulle erfordras, därest den ifrågasatta arbetstidsregleringen skulle genomföras, grundar sig å uppgifter av anstalternas styresmän. Enligt styrelsens uppfattning torde detta antal i vissa fall vara väl högt tilltaget, varför säkerligen någon reducering därutinnan lärer kunna ske. Årskostnaden för den erforderliga personalökningen torde därför ej behöva uppgå till fullt det belopp, som angivits. I den mån icke-ordinare personal anställes i stället för ordinarie befattningshavare, kunna kostnaderna för personalökningen ytterligare nedbringas, men med hänsyn därtill, att behovet av den personal, som skulle erfordras, kommer att bli av stadigvarande natur, lärer man kunna utgå därifrån, att de nya tjänsterna i stor utsträckning måste bli ordinarie.

Vad angår *kostnader i övrigt* för den ifrågasatta arbetstidsregleringen framgår av de från styresmännen insända uppgifterna att sådana ej skulle uppkomma i vidare mån än för anordnande av bostadslägenhet för en överkonstapel vid fångkolonien i Singeshult. Någon utredning om kostnaden för denna bostadslägenhet har emellertid ej förebragts.

2) Statens uppfostringsanstalt å Bona.

Utredningen har verkställts av anstaltens styrelse.

Personalen består av förmän för tillsyn över eleverna och ledning av deras arbeten samt nattvakter och personal för mathållning, uppvärmning m. m. Förmännens genomsnittliga arbetstid är 54 timmar i veckan, dock utgör arbetstiden för förmännen vid jordbruket och egendomens övriga skötsel i medeltal per vecka under vinterhalvåret 53 timmar och under sommarhalvåret något över 57 timmar. Angående den övriga personalens arbetstid föreligger icke någon uppgift.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt styrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 6 förmän, en extra ordinarie nattvakt, en extra ordinarie kokerska, en eldare och vissa extra arbetsledare samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 23,100 kronor.

Såsom *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande har sty-

relsen upptagit ett engångsanslag å 64,000 kronor för uppförande vid anstalten av 8 nya bostadshus, vartdera inrymmande 2 rum och kök, för gifta befattningshavare. Härom har styrelsen yttrat:

Då vid anstalten tillgängligt familjebostadsutrymme redan är taget helt i anspråk och bostäder överhuvudtaget icke finnas att hyra i orten, i varje fall icke med sådant läge i förhållande till anstalten, att de av där anställda befattningshavare kunna användas, måste vid personalökning på statsverkets bekostnad uppföras bostäder för att mot hyra tillhandahållas de befattningshavare, som beräknats skola tillkomma.

Försvarsdepartementet.

1) Personal tillhörande armén.

Utredningen har verkställts av arméförvaltningen, som inhämtat uppgifter i ärendet från underlydande myndigheter.

Den personal, utredningen avsett, utgöres av arméns köks- och servispersonal samt sjukvårds- och ekonomipersonalen vid garnisons- och militärsjukhusen. Däremot har utredningen ej omfattat ordinarie beställningshavare och extra ordinarie tjänstemän såsom maskinister, eldare, portvakter och bilförare. Angående personalens arbetstid har upplysts, att arbetstiden för arméns köks- och servispersonal i medeltal utgör omkring 55 timmar i veckan samt för sjukvårds- och ekonomipersonalen vid garnisons- och militärsjukhusen i medeltal omkring 65 timmar i veckan.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar i veckan skulle för de personalgrupper, utredningen avsett, enligt arméförvaltningens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda dels beträffande arméns köks- och servispersonal en *ökning av antalet tjänstgöringsmånader* dels ock beträffande sjukvårds- och servispersonalen vid garnisons- och militärsjukhusen en *personalökning* av 66 personer, allt innebärande en *merkostnad för personalens avlöning* av 160,000 kronor, därav 50,000 kronor avse arméns köks- och servispersonal samt 110,000 kronor sjukvårds- och ekonomipersonalen vid garnisons- och militärsjukhusen.

Vad angår *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande har kommendanten i Boden uttalat, att en ökning av personalen vid garnisonssjukhuset därstädes förutsatte uppförandet av en ny bostadsbyggnad, varjämte chefen för livgrenadjärregementet anmält, att för garnisonssjukhuset i Linköping erfordrades ytterligare bostadsutrymme, vilket skulle kunna vinnas genom inredning av två vindsrum å sjukhuset. I anslutning härtill har arméförvaltningen beräknat kostnaderna för den ifrågasatta byggnaden vid garnisonssjukhuset i Boden till omkring 80,000 kronor samt för den föreslagna inredningen av bostadsrum i sjukhuset i Linköping till omkring 7,000 kronor. Tillika har arméförvaltningen ansett, att härtill borde komma kostnaden för anskaffning av erforderliga möbler och inventarier med ett till omkring 10,000 kronor beräknat belopp, varför således i engångskostnader skulle erfordras sammanlagt 97,000 kronor.

2) Personal tillhörande marinen.

Utredningen har verkställts av marinförvaltningen, som inhämtat yttrande i ärendet från stationsbefälhavaren vid Karlskrona örlogsstation.

Den personal tillhörande marinen, som här kan komma i fråga, utgöres av sjukvårds- och ekonomipersonalen å flottans sjukhus i Karlskrona. Uppgift om personalens arbetstid har ej lämnats.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar i veckan skulle enligt stationsbefälhavarens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 5 avdelningssköterskor, 5 sköterskebiträden, ett köksbiträde, ett tvättbiträde och en eldare av 2:a klass samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt omkring 17,766 kronor jämte dyrtidstillägg. Stationsbefälhavaren har tillika anmärkt, att därest sjukhusets tvätt komme att överflyttas till tvättinrättningen på Stumholmen, något ytterligare tvättbiträde ej skulle behöva anställas samt att i sådant fall merkostnaden för personalens avlöning skulle stanna vid omkring 17,128 kronor jämte dyrtidstillägg.

Beträffande *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande har stationsbefälhavaren upptagit dels 30,000 kronor för inredning inom sjukhuset av bostadslägenheter åt den kvinnliga delen av den nytillkommande personalen dels ock 8,000 kronor för anskaffande av inventarier till dessa bostadslägenheter eller sammanlagt 38,000 kronor.

Marinförvaltningen har förklarat sig avstyrka vidare åtgärd i ärendet såvitt angår marinförvaltningens förvaltningsområde.

3) Personal tillhörande flygvapnet.

Utredningen har verkställts av flygstyrelsen, som inhämtat yttranden i ärendet från de särskilda flygkårerna.

Den personal vid flygvapnet, varom kan vara fråga, utgöres av köks- och servisbiträden samt maskinister och eldare. Den genomsnittliga arbetstiden utgör för köks- och servisbiträdena omkring 55 timmar i veckan och för maskinisterna och eldarna omkring 63 timmar i veckan.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt flygstyrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av en kock och 3 eldare jämte en *ökning av antalet tjänstgöringsmånader* för köks- och servispersonalen med 36, allt innebärande en *merkostnad för personalens avlöning* av omkring 13,800 kronor.]

Socialdepartementet.

1) Statens sinnessjukhus.

Utredningen har verkställts av medicinalstyrelsen, som tidigare i ärendet inhämtat yttranden från de särskilda sjukhusens direktioner.

Arbetspersonalen vid sjukhusen består av vårdpersonal och ekonomipersonal. Till ekonomipersonalen räknas bland annat kökspersonalen, städnings- och serveringspersonalen, maskinister och eldare samt kontorspersonalen. Den genomsnittliga arbetstiden för vårdpersonalen är den enligt

medicinalstyrelsens cirkulärskrivelse den 15 december 1931 (jfr sid. 6) fastställda eller per 30 dagar 240 effektiva timmar för personal med dagtjänstgöring och 216 timmar för sådan med nattjänstgöring. För de olika personalgrupperna tillhörande ekonomipersonalen är arbetstiden varierande. Genomsnittligen skulle den enligt socialstyrelsens år 1932 företagna utredning angående arbetstidsförhållandena för personal å sinnessjukhus och därmed jämförliga anstalter (jfr sid. 6) utgöra omkring 217 timmar per 30 dagar.

En reglering av arbetstiden för såväl vård- som ekonomipersonalen till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt medicinalstyrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 689 personer samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 1,142,714 kronor. Ökningen av personalen och merkostnaden för dennas avlöning har beräknats sålunda:

Personalökning.	Avlöning.
189 skötare	324,324: —
69 manliga elever	99,360: —
230 sköterskor	331,200: —
157 kvinnliga elever	182,748: —
$1^2/_3$ e. o. maskinister av 2:a klass	3,980: —
1 e. o. hantverkare	2,112: —
3 manliga ekonomister av 2:a klass	5,508: —
1 kvinnlig ekonomist » » »	1,698: —
2 kvinnliga ekonomister » 3:e »	2,604: —
$35^1/_3$ » » » 4:e »	41,128: —
Summa kronor	994,662: —
Dyrtidstillägg efter 9 %	89,519: —
Summa kronor	1,084,181: —
Kostnader för semester, annan ledighet, sjukvård m. m., förslagsvis 5 %	54,208: —
Summa kronor	1,138,389: —
Extra arbetskraft i ekonomiavdelningarna	4,325: —
Summa kronor	1,142,714: —

Angående *kostnadsberäkningarna* har medicinalstyrelsen yttrat bland annat följande:

Vid kostnadsberäkningarna har förutsatts, att dels arbetstidsinskränkningen skulle i fråga om den ordinarie sjukvårdspersonalen icke behöva föranleda ökning av den överordnade personalens antal utan endast av antalet skötare och sköterskor dels ock att till de nya skötare och sköterskebefattningar, som erfordrades, skulle befordras vid sjukhusen tjänstgörande extra ordinarie skötare och extra ordinarie sköterskor och att i dessas ställe skulle anställas elever. I följd härav har för ifrågavarande ordinarie befattningar

icke räknats med full avlöning utan allenast med dels lön för motsvarande antal elever dels ock löneskillnaden mellan skötare respektive sköterska, å ena, samt extra ordinarie skötare respektive sköterska, å andra sidan. Efter en tid av två år kunna såväl de elever, som anställas i stället för dem, vilka befordrats till ordinarie skötare eller sköterskor, som de elever, vilka intagas på de nytillkomna icke ordinarie befattningarna, beräknas bliva befordrade till extra ordinarie skötare respektive extra ordinarie sköterskor, vilket kommer att föranleda en avsevärd ytterligare kostnadsökning. Denna kommer därjämte att stegras i den mån de nyanställda ordinarie befattningshavarna vinna rätt till avlöningshöjningar.

Vad angår ekonomipersonalen har styrelsen beräknat, att personalökningen skulle i huvudsak kunna inskränkas till köks-, städnings-, serverings- och telefonpersonalen. I fråga om trädgårds- och jordbrukspersonalen har styrelsen ansett sig kunna räkna med att eventuellt behövlig längre arbetstid under sommarhalvåret skulle få kompenseras med kortare arbetstid under vinterhalvåret och att i följd härav någon personalökning icke skulle erfordras. Beträffande portvakterna har styrelsen ej räknat med någon ändring av nu rådande ordning.

Rörande *övergången till den nya ordningen* har medicinalstyrelsen anfört:

I händelse den ifrågasatta arbetstidsregleringen skall börja tillämpas från och med den 1 juli 1936, torde det bliva erforderligt, att det stora antal sjukvårdselever, vilkas samtidiga anställning erfordras för den förkortade arbetstidens tillämpning å sjukvårdspersonalen från och med nämnda dag, dessförinnan erhåller någon utbildning i sjukvårdsarbetet. Sådan utbildning torde i genomsnitt böra beredas dem under en månads elevtjänstgöring vid de sjukhus, där de skola anställas. Enligt styrelsens beräkning skulle behöva nyanställas sammanlagt 258 manliga och 387 kvinnliga elever. Då månadsavlöningen för elev kan — dyrtidstillägg inberäknat — i genomsnitt uppskattas till 130 kronor för manlig och 105 kronor för kvinnlig elev, skulle avlöningen under en månads utbildning uppgå till sammanlagt 74,175 kronor. Detta belopp bör under angivna förutsättning utgå redan under budgetåret 1935/1936. Om den ifrågasatta arbetstidsinskränkningen skulle genomföras successivt under loppet av budgetåret 1936/1937 och de erforderliga eleverna kunna intagas i mindre grupper, torde de utan föregående utbildning kunna inordnas i sjukvårdsarbetet, varigenom förutnämnda särskilda utbildningskostnad skulle bortfalla. Vad angår ekonomipersonalen torde någon särskild utbildning av de befattningshavare, vilkas anställning skulle påkallas av arbetstidsinskränkningen, icke vara erforderlig.

Den årliga merkostnaden för personalens avlöning *efter genomförandet av den vid 1930 års riksdag framlagda jämkade planen för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården* beräknades av medicinalstyrelsen vid den åren 1933—1934 verkställda utredningen till sammanlagt 1,782,806 kronor. Härvid uppskattade medicinalstyrelsen personalökningen utöver vad som skulle erfordras för budgetåret 1936/1937 till ytterligare 8 skötare, 2 manliga elever, 21 sköterskor, 14 kvinnliga elever samt 2 kvinnliga ekonomister av 4:e klass, varjämte medicinalstyrelsen räknade med full avlöning för de ordinarie skötare- och sköterskebefattningarna.

Vad angår de *kostnader i övrigt*, som ofrånkomligen skulle uppkomma vid den ifrågasatta arbetstidsregleringen, har medicinalstyrelsen beräknat, att för anordnande av bostäder åt den personal, som komme att nyanställas, skulle erfordras ett sammanlagt belopp av 1,500,000 kronor.

Motsvarande kostnader beräknades av medicinalstyrelsen vid den tidigare utredningen avseende budgetåret 1934/1935 till 1,425,000 kronor. Härvid utgick medicinalstyrelsen ifrån att bostäder genom statens försorg skulle behöva anordnas för sammanlagt 443 ogifta och 8 gifta befattningshavare samt att kostnaden för anordnande och möblerande av bostad för ogift befattningshavare skulle belöpa sig till 3,120 kronor och kostnaden för bostad åt gift personal utgöra 9,000 kronor.

Mot det av medicinalstyrelsen sålunda angivna behovet av nya bostäder framställdes av svenska sinnessjukvårdspersonalens förbund och några av detta förbunds avdelningar i skrivelser, som ingåvos till såväl socialdepartementet som medicinalstyrelsen, erinringar. Sålunda gjordes från förbundets sida gällande, att av förbundet verkställd undersökning rörande tillgången av bostäder i de olika sjukhusens närhet visat, att där funnes tillräckligt med bostäder för den behövliga personalen.

Med anledning av dessa erinringar har medicinalstyrelsen nu yttrat bland annat följande:

I fråga om bostadsanskaffningen för befattningshavare vid sinnessjukhusen har det hittills ansetts, att sjukhusen i första hand borde ombesörja anordnande av bostäder för den ogifta personalen, vilken i huvudsak kan anses omfatta kvinnlig sjukvårds- och ekonomipersonal samt manliga elever och extra ordinarie skötare. Om bostäder för denna personal ej beredas vid sjukhusen, blir densamma i regel hänvisad till att innebo hos enskilda i sjukhusets omgivningar, vilket system knappast kan anses vara lämpligt. Även för den gifta personalen, i regel bestående av ordinarie skötare och manlig ekonomipersonal, har det i stor utsträckning visat sig vara behövligt att anordna bostäder inom sjukhusens områden. Den omfattning, i vilken bostäder för gifta befattningshavare böra uppföras, bör emellertid i väsentlig grad vara beroende av tillgången på lämpliga bostäder i sjukhusens omgivningar. Där sådan tillgång finnes, lär någon anledning till uppförande av familjebostäder för den gifta personalen i regel icke förefinnas. Vid bedömande av frågan om behovet av bostäders anordnande för den personal, som skulle behöva nyanställas i anledning av arbetstidsinskränkningen, bör beaktas att dessa befattningshavare åtminstone under de första åren av sin anställning i regel torde vara ogifta, vilket förhållande skulle tala för att bostad bör beredas dem vid sjukhusen. Därtill kommer, att ifrågavarande befattningshavare till övervägande delen skulle utgöras av sjukvårdselever. Den uppsikt av eleverna under elevtiden, som ingår såsom ett led i prövningen av deras lämplighet, har hittills i allmänhet ansetts kräva, att eleverna varit bosatta inom sjukhusens områden. I viss utsträckning skulle det måhända vara möjligt att för de nya befattningshavarna bereda bostäder inom sjukhusen genom att uppsäga förut anställda befattningshavare från av dem förhyrda bostadsrum vid sjukhusen och hänvisa dessa befattningshavare att själva sörja för anskaffande av bostad. Denna utväg, som synes vara ägnad att föranleda visst missnöje bland de äldre befattningshavarna, torde dock kunna anlitas endast i begränsad omfattning. Man torde i varje fall knappast kunna undgå att förr eller senare anskaffa bostäder för åtminstone de befattningshavare, vilka kunna beräknas förbliva ogifta. Det förefaller styrelsen riktigast, att sådana bostäder från början anordnas i tillräckligt stort antal.

Angående sina *kostnadsberäkningar* i förevarande hänseende har medicinalstyrelsen vidare anfört:

Tillförlitlig beräkning av dels det antal bostäder, som kan komma att visa sig behövligt vid varje särskilt sjukhus, och dels kostnaderna härför kan ej göras förrän närmare utredning blivit verkställd, vilket skulle kräva en jämförelsevis lång tid. Styrelsen anser sig därför för närvarande nödsakad att inskränka ifrågavarande beräkning till en approximativ uppskattning av bostadsbehovet och kostnaderna för detsammas tillgodoseende i huvudsaklig överensstämmelse med den tidigare av styrelsen gjorda beräkningen avseende budgetåret 1934/1935. Enligt denna beräkning skulle vid de då befintliga sjukhusen erfordras nya bostäder för 443 ogifta och 8 gifta befattningshavare. Vid de ytterligare sjukhus, som kunna antagas färdigställda före eller under budgetåret 1936/1937 — Umedalens sjukhus vid Umeå, Vipeholms sjukhus vid Lund, den nybyggda delen av S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö och det nya sinnessjukhuset i Visby — kunna nya bostäder beräknas vara erforderliga för omkring hälften av de nytillkommande befattningshavarna. Om man för de förut befintliga sjukhusen inskränker beräkningen att avse endast omkring 440 bostäder för ogifta befattningshavare samt för de nya sjukhusen räknar med omkring 45 nya bostäder för de 91 ogifta befattningshavare, som skulle erfordras därstädes i anledning av arbetstidsbegränsningen, skulle sammanlagt 485 bostäder bliva erforderliga. Efter en genomsnittlig kostnad för bostad av 3,120 kronor skulle kostnaden för anordnande av ifrågavarande bostäder uppgå till omkring 1,500,000 kronor.

Den årliga *hyresinkomsten* av de nya bostäderna skulle enligt medicinalstyrelsens beräkningar uppgå till omkring 75,000 kronor.

Kostnaderna för anordnande av bostäder åt den av arbetstidsregleringen påkallade ökade personalen *efter byggnadsplanens genomförande* beräknades av medicinalstyrelsen vid den åren 1933—1934 verkställda utredningen till omkring 1,640,000 kronor.

2) Järvsö sjukhus för spetälska.

I yttrande till medicinalstyrelsen har direktionen för sjukhuset upplyst, att patientantalet endast uppginge till ett tiotal och att personalen bestode av en sköterska, en undersköterska, en hushållerska, ett hembiträde och en vaktmästare. Tillika har direktionen meddelat, att då sköterske- och kökspersonalen vid de tillfällen, endast en persons arbete erfordrades, toge tillfällig ledighet samt då vaktmästaren vid behov ägde anlita tillfällig hjälp, någon förändring i avseende å arbetstiden vid sjukhuset icke erfordrades.

I anslutning härtill har medicinalstyrelsen förklarat, att någon ökning av personalen vid sjukhuset knappast syntes vara behövlig för den ifrågasatta arbetstidsregleringens genomförande.

3) Statens tvångsarbetsanstalt och alkoholistanstalt å Svartsjö.

Utredningen har verkställts av anstalternas styrelse.

Personalen utgöres av uppsyningsmän, förste förmän och förmän samt en montör, en mejerist och ett kvinnligt kontorsbiträde.

Uppsyningsmän och förste förmän tjänstgöra i medeltal 54 timmar per vecka. Av förmännen ha de, som tjänstgöra vid stora anstalten och slutna avdelningen, en genomsnittlig arbetstid av något över 52 timmar i veckan under det att förmännen vid jordbruket tjänstgöra i medeltal 54 timmar i veckan. Montörens och mejeristens arbetstider ha ej kunnat fastställas till

visst antal veckotimmar. Det kvinnliga kontorsbiträdets arbetstid understiger 48 timmar i veckan.

Ett nedbringande av arbetstiden för uppsyningsmännen, förste förmännen och förmännen till normalt 48 timmar i veckan skulle enligt styrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 2 förste förmän och 5 förmän samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 19,524 kronor jämte dyrtidstillägg.

Vad angår *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande har styrelsen beräknat, att för uppförande av nya bostadshus åt de nytillkommande befattningshavarna skulle erfordras ett engångsanslag å omkring 70,000 kronor.

Angående lämpligheten av den ifrågasatta arbetstidsregleringen vid anstalterna har styrelsen tillika anfört:

En minskning av nuvarande arbetstid till 48 timmar per vecka låter sig ej genomföra vid anstalterna, ej minst med hänsyn till dessas stora jordbruk. Vid sådana anstalter som de ifrågavarande måste ledningen även ha i sin makt att utsträcka arbetstiden när sådant erfordras, och en begränsning till 48 timmar skulle i hög grad försvåra jordbruksdriften. Den nuvarande tjänstgöringstiden anser styrelsen dessutom icke överskrida måttet för vad som är billigt, särskilt som en stor del av tjänstgöringen äger rum i fria luften.

4) Statens tvångsarbetsanstalt och alkoholistanstalt i Landskrona.

Utredningen har verkställts av anstalternas styrelse.

Arbetstiden har redan för de flesta personalgrupperna vid anstalterna kunnat i det närmaste begränsas till 48 timmar i veckan. För några grupper överstiger dock arbetstiden denna siffra. Sålunda uppgår arbetstiden för de vid trädgårdsbruket tjänstgörande lärarinnorna till 63 timmar i veckan. Emellertid fullgöras av den tjänstgöring, som per vecka åvilar dessa lärarinnor, omkring 4 timmar i vederbörandes bostad, som därvid icke får lämnas, samt omkring 4 timmar såsom sovande nattvakt, vilka tjänstgöringstider räknas som $^1/_4$ tjänstgöring. Vidare ansvarar portvakten under hela dygnet för den yttre vakthållningen men har rätt att under dagen låta avlösa sig genom någon av sina familjemedlemmar. Såsom ersättning för detta familjens biträde åtnjuter portvakten fri bostad med värme och lyse utöver den fastställda avlöningen. Slutligen överstiger de båda maskinisternas vid tvättinrättningen arbetstid 48 veckotimmar.

Ett nedbringande av arbetstiden för de nämnda personalgrupperna till normalt 48 timmar i veckan skulle enligt styrelsens beräkningar för budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av en vaktfru och minst en manlig befattningshavare samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 3,840 kronor jämte dyrtidstillägg. Styrelsen har anmärkt, att kostnadsberäkningen vore gjord under förutsättning, att personalen — liksom för närvarande — skulle vara skyldig att vid behov tjänstgöra på övertid utan kompensation medelst motsvarande tjänstefrihet samt att, om dylik kompensation skulle lämnas, erfordrades anställandet av extra arbetskraft i mån

av behov för en kostnad, som icke kunde exakt beräknas men som icke torde komma att överstiga 1,000 kronor för år.

5) Statens alkoholistanstalt å Venngarn.

Utredningen har verkställts av anstaltens styrelse.

Personalen utgöres av arbetsförmän samt vissa i egentlig anstaltstjänst sysselsatta tjänstemän såsom husfader, uppsyningsman, sjukvårdare m. fl. Härtill kommer viss arbetspersonal för jordbruksdriften. För förmän och med dem likställd personal utgör den genomsnittliga arbetstiden per vecka 51—52 timmar. De i egentlig anstaltstjänst sysselsatta tjänstemännen ha betydligt längre arbetstid. Inom jordbruket växlar arbetstiden. Under november—februari utgör den 42—48 timmar i veckan men under mars—oktober stiger den till 52—56 timmar i veckan.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar i veckan skulle enligt styrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av en förste förman och 2 förmän samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt omkring 6,625 kronor, därest de nya förmännen anställdes såsom icke-ordinarie, och av sammanlagt omkring 9,150 kronor, därest de uppfördes på ordinarie stat.

Angående sina *beräkningar* har styrelsen anfört bland annat:

En ökning av jordbruksförmännens arbetstid under vintermånaderna låter sig icke göra med hänsyn till mörkret. Att beskära arbetstiden under sommaren till 48 timmar skulle medföra nästan oöverkomliga svårigheter för arbetsdriften. Med hänsyn härtill har styrelsen utgått ifrån att den ifrågasatta arbetstiden av 48 timmar per vecka får beräknas på grundvalen av arbetstidsförhållandena under ett halvt eller helt år, varvid en längre arbetstid under sommaren kan kompenseras av motsvarande minskning under vintern.

Vad angår *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande har styrelsen ansett ett engångsanslag å 35,000 kronor erforderligt för uppförande av 3 familjebostäder, vardera om två rum och kök. Härvid har styrelsen utgått ifrån, att arbetet skulle utföras med anstaltens egen arbetskraft.

6) Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar å Salbohed.

Utredningen har verkställts av anstaltens styrelse.

Arbetspersonalen består av vårdare, arbetsledare, nattvakt samt personal för mathållning, sömnad, tvätt m. m. Genomsnittliga arbetstiden per vecka utgör för vårdare och arbetsledare 48—49 timmar, för nattvakten 54 timmar, för kokerskan 60 timmar, för köksbiträdena 63 timmar samt för sömmerskan, som tillika är tvätterska, 53 timmar.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt styrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av en ersättare åt nattvakten och ett köksbiträde samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 1,303 kronor.

7) Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor i Vänersborg.

Utredningen har verkställts av anstaltens styrelse.

Uppgift om personalbeståndet och dess nuvarande arbetstid har ej lämnats.

En reglering av arbetstiden till normalt 48 timmar i veckan skulle enligt styrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 2 personer jämte extrahjälp under 12 timmar i veckan samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 3,220 kronor, däri inräknats ersättning åt de nytillkommande befattningshavarna för bostäder, kost, tvätt m. m. Styrelsen har upplyst, att ersättning för bostäder medräknats, enär bostäder för de personer, varmed personalen skulle utökas, icke funnes och ej heller kunde inredas å anstalten.

Ecklesiastikdepartementet.

1) Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda.

Utredningen har på uppdrag av direktionen för institutet verkställts av institutets rektor.

Arbetspersonalen utgöres av vårdarinnor samt personal för mathållning, städning, uppvärmning m. m. Angående personalens nuvarande arbetstid har uppgift ej lämnats.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt rektorns beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 3 vårdarinnor, en köksa och en städerska ävensom en eldare och gårdskarl samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 7,800 kronor.

Beträffande *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande har rektorn ansett, att nya bostadsrum skulle behöva inredas inom institutet för en kostnad av minst 15,000 kronor.

Rektorn har tillika yttrat:

Genomförandet av en arbetstid av 48 timmar per vecka medför för blindanstalternas del många och betydande svårigheter. Eleverna äro i behov av tillsyn största delen av dygnet. Skola särskilt vårdarinnornas arbete och tillsyn strängt begränsas till den nämnda tiden, torde det nog visa sig, att utgifterna bli större än de här beräknade. Då beloppen beräknats till de lägsta möjliga, har detta skett under förutsättning, dels att det skall bli möjligt för vårdarinnorna att vissa tider handhava större avdelningar och dels att kompensation för förlängd tjänstgöring skall kunna beredas genom annan ledighet.

2) Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte.

Utredningen har på uppdrag av styrelsen för anstalten verkställts av anstaltens rektor.

Arbetspersonalen utgöres av husmödrar, sköterskor samt personal för mathållning, städning, tvätt, uppvärmning m. m. Den genomsnittliga arbetstiden per vecka varierar för de olika grupperna av personalen mellan något över 48 timmar till 65 timmar.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle

enligt rektorns beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 5 sköterskor, en tvätterska, ett köksbiträde, en husa och 2 städerskor samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 15,211 kronor, däri inräknats kosthåll och bostadsersättning åt de nyanställda. Därjämte skulle kostnader uppkomma för anskaffning av linne, porslin m. m. med tillhopa 500 kronor.

Angående *bostadsersättningen* har rektorn anfört:

Samtliga kvinnliga befattningshavare vid anstalten åtnjuta förutom vissa andra naturaförmåner även förmånen av möblerad bostad med värme och lyse. Alla bostadsutrymmen inom anstalten äro för närvarande tillvaratagna, varför all nytillträdande personal måste skaffa sig bostäder i staden, åtminstone för så lång tid att bostäder inom anstalten på ett eller annat sätt hinna bli iordningställda. Av denna anledning har i kostnadsberäkningen upptagits kontant bostadsersättning åt nytillträdande befattningshavare.

Jordbruksdepartementet.

1) Statens veterinärbakteriologiska anstalt.

Utredningen har verkställts av medicinalstyrelsen, som inhämtat yttrande i ärendet från anstaltens föreståndare.

Arbetspersonalen vid anstalten består av djurskötare och jordbruksarbetare. Genomsnittliga arbetstiden per vecka för de förra utgör omkring 52 timmar. För de senare varierar arbetstiden efter årstiderna från 51 till 66 timmar i veckan.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt medicinalstyrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda anställandet av *extra personal* för en *merkostnad* av sammanlagt 936 kronor.

2) Veterinärhögskolan.

Utredningen har verkställts av styrelsen för högskolan, som inhämtat yttrande i ärendet från högskolans syssloman.

Arbetspersonalen vid högskolan består av sjukvårdare, fodermarskar, djurskötare, ladugårdsförman, bilförare, gårdskarlar, eldare samt biträden och vakter. Personalens genomsnittliga arbetstid per vecka varierar mellan 52 och 65 timmar.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt sysslomannens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av 5 extra befattningshavare samt en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 11,328 kronor. Då emellertid genom en sådan ökning av personalen en besparing i fråga om tillfälligt anställd personal skulle kunna göras med 2,200 kronor, har sysslomannen ansett den verkliga merkostnaden kunna stanna vid omkring 9,100 kronor.

3) Statens hingstdepåer och stuteri.

Utredningen har verkställts av lantbruksstyrelsen, som tidigare inhämtat yttranden i ärendet från chefen för Flyinge hingstdepå och stuteri samt chefen för Strömsholms hingstdepå.

Arbetspersonalen utgöres av stallpersonal. Dennas genomsnittliga arbets-

tid per vecka är vid anstalten i Flyinge omkring 64 timmar och vid anstalten i Strömsholm omkring 61 timmar.

Ett nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt lantbruksstyrelsens beräkningar under budgetåret 1936/1937 föranleda en *personalökning* av sammanlagt 17 stallbetjänter, därav 14 vid anstalten i Flyinge och 3 vid anstalten i Strömsholm samt — under förutsättning att de nya stallbetjänterna redan från början erhålla ordinarie anställning — en *merkostnad för personalens avlöning* av sammanlagt 34,810 kronor.

Vad angår *kostnader i övrigt* för arbetstidsregleringens genomförande skulle några nämnvärda sådana enligt de av cheferna för anstalterna gjorda beräkningarna icke behöva uppkomma, därest endast ogift personal nyanställdes. I sådant fall skulle nämligen den nyanställda personalen kunna beredas bostäder inom anstalterna. Lantbruksstyrelsen har emellertid ansett, att kostnadsberäkningarna borde göras med utgångspunkt från att den personal, som skulle nyanställas, vore gift. Och då styrelsen tillika funnit de inom anstalterna befintliga bostadsutrymmena otillräckliga för dylik personal, har styrelsen efter verkställda beräkningar för bostadsanskaffning upptagit beträffande anstalten i Flyinge 196,000 kronor samt beträffande anstalten i Strömsholm 2,000 kronor. Angående sina *kostnadsberäkningar* i förevarande hänseende har styrelsen anfört:

Bostadsutrymmena vid anstalten i Flyinge äro så begränsade, att lämpliga bostäder för 2 gifta stallbetjänter icke kunna beredas i anstaltens byggnader, utan utbetalas till vardera av dessa stallbetjänter jämlikt Kungl. Maj:ts den 30 oktober 1925 därtill lämnade medgivande ett årligt belopp av 250 kronor för förhyrande av bostad utom anstaltens område. I händelse 14 nya stallbetjänter komma att anställas måste man alltså räkna med att åtgärder böra vidtagas för beredande av bostäder för dessa. Då bostadstillgången i närheten av anstalten är mycket begränsad, torde det få anses omöjligt att genom tilldelande av ytterligare hyresbidrag anskaffa lämpliga bostäder utom anstaltens område. Enda möjligheten att tillgodose detta behov torde vara nybyggnad av erforderligt antal bostäder. Enligt vunnen erfarenhet torde en stallbetjäntsbostad av samma standard som de senast uppförda icke kunna åstadkommas för en kostnad understigande cirka 14,000 kronor för varje bostadslägenhet. Kostnaden för uppförande av erforderligt antal bostäder vid anstalten i Flyinge kan sålunda beräknas till 196,000 kronor.

Vid anstalten i Strömsholm äro förhållandena i nu ifrågavarande hänseende vida gynnsammare. Vid denna depå möta icke några som helst svårigheter att för en sammanlagd kostnad av ungefär 2,000 kronor iståndsätta 3 för bostäder åt gifta stallbetjänter fullt lämpliga lägenheter i anstaltens byggnader.

4) Veterinärinrättningen i Skara.

Utredningen har verkställts av styrelsen för inrättningen.

Den arbetspersonal, varom här är fråga, utgöres av 2 drängar, vilkas arbetstid per vecka är under sommarhalvåret 61 timmar och under vinterhalvåret 58 timmar.

För nedbringande av arbetstiden till normalt 48 timmar per vecka skulle enligt styrelsens uppgift under budgetåret 1936/1937 *tillfällig arbetskraft*

behöva anlitas, vilket skulle föranleda en *merkostnad för personalens avlöning* av 1,000 kronor.

Vid de verkställda utredningarna ha som synes enhetliga beräkningsgrunder ej tillämpats. Särskilt gäller detta de grunder, efter vilka merkostnaden för personalens avlöning beräknats. Inom socialdepartementet har emellertid upprättats en *sammanställning av de lämnade uppgifterna.* Härvid har i de fall, där personalökningan angivits i tjänstgöringsmånader, i stället beräknats det antal personer, som under helt år synts kunna påräkna tjänstgöring. Vidare ha dyrtidstillägg efter nu gällande grunder tagits i beräkning i de fall, där så ej skett. I övrigt ha i all huvudsak de lämnade uppgifterna följts. Sammanställningen visar för de olika departementen följande avseende budgetåret 1936/1937:

	Personal-ökning	Års-kostnad	Engångs-kostnad
Justitiedepartementet	91	294,567: —	64,000: —
Försvarsdepartementet	126	193,165: —	135,000: —
Socialdepartementet	705	1,181,853: —	1,605,000: —
Ecklesiastikdepartementet	16	23,011: —	15,500: —
Jordbruksdepartementet	23	45,846: —	198,000: —
Summa	961	1,738,442: —	2,017,500: —

Departementschefen.

Sedan arbetstidslagen genom beslut vid 1930 års riksdag erhållit permanent karaktär, hava flertalet arbetargrupper blivit tillförsäkrade de sociala och kulturella fördelar, som den lagstadgade åttatimmarsdagen för deras del innebär. På en arbetstidsreglering vänta dock ännu åtskilliga arbetar- och personalgrupper, bland andra personalen vid sinnessjukhusen och andra statliga anstalter.

Tid efter annan hava såväl i motioner inom riksdagen som i skrivelser till Kungl. Maj:t från arbetar- och personalsammanslutningar yrkanden framställts om en arbetstidsbegränsning jämväl för de nämnda, från lagens tillämpning undantagna personalgrupperna. Utredningar angående dessa gruppers arbetstidsförhållanden hava även, såsom i det föregående framhållits, verkställts.

Härigenom har klart ådagalagts, att arbetstiden för flertalet av de därav berörda personalgrupperna överstiger 48 timmar i veckan. I många fall har arbetstiden visat sig uppgå till 60 timmar eller mera i veckan. Att en dylik arbetstid är obillig kan väl näppeligen med fog bestridas. Särskilt torde detta gälla den egentliga sjukvårdspersonalen, vars arbete uppenbarligen är i hög grad såväl fysiskt som psykiskt påfrestande. För andra personalgrupper kan arbetet visserligen ej anses på samma sätt pressande, men arbetstiden måste dock även för dem anses alltför lång och alltför mycket inskränka den tid, som bör stå till buds för familjeliv, för begagnande av tillfällen till förvärv av kunskaper och bildning, för vederkvickande förströelse samt för tillgodoseende av andra särskilda intressen.

Att ett verkligt behov av en begränsning av arbetstiden föreligger för nu närmast åsyftade personalgrupper, torde sålunda få anses klarlagt. Från riksdagens sida har jämväl betygats, att arbetstiden särskilt vid sjukhusen och därmed jämförliga anstalter vore lång och för personalen betungande. Vad som i främsta rummet stått hindrande i vägen för en arbetstidsreglering för personalen i fråga lärer väl hava varit de icke obetydliga kostnader, densamma skulle innebära för statsverket. I nuvarande tidsläge föreligger emellertid en omständighet, som synes ägnad att häva de betänkligheter, som ur ekonomisk synpunkt plägat anföras. Jag syftar härvid på den alltjämt rådande arbetslösheten, särskilt bland ungdomen. Arbetslösheten i vårt land har visserligen under den senaste tiden väsentligen nedgått. Men sannolikheten talar för att man nödgas räkna med en icke ringa bestående arbetslöshet. I detta läge synes mig staten hava all anledning att inrikta sig på åtgärder, som kunna motverka denna arbetslöshet. Härvid böra i främsta rummet ifrågakomma sådana åtgärder, som äro ägnade att leda till en mera stadigvarande försörjning. Genom att i avseende å arbetstiden jämställa den statliga anstaltspersonalen med andra arbetargrupper kan varaktig anställning beredas inemot 1,000 personer.

Efter min mening bör alltså en arbetstidsreglering enligt åttatimmarslagens principer så snart omständigheterna det medgiva genomföras för den statsanställda arbetspersonal, som ej redan kommit i åtnjutande därav. Att härvid under tiden, till dess sådan reglering kunnat genomföras jämväl för motsvarande i enskild eller kommunal tjänst anställd personal, inom likartade arbetsområden skilda arbetstider komma att tillämpas kan visserligen anses mindre tillfredsställande. Men dylika ojämnheter i fråga om arbetstiden förefinnas redan i stor utsträckning och därmed förbundna olägenheter synas i allt fall vara av underordnad betydelse i förhållande till de fördelar, som skulle vinnas genom den ifrågasatta arbetstidsregleringen.

Det var med dessa utgångspunkter, som jag vid förarbetena till årets statsverksproposition lät upptaga frågan om en arbetstidsreglering för statsanställd personal till förnyad behandling inom departementet. Härvid visade det sig emellertid, att en dylik reglering ej lämpligen kunde genomföras redan under budgetåret 1935/1936. De statliga myndigheter, som skulle beröras av regleringen, behövde uppenbarligen rådrum för att anpassa sig efter de ändrade förhållandena, och beträffande den största gruppen, sinnessjukhusens personal, måste åtgärder vidtagas för att den personal, som skulle nyanställas, först erhåller erforderlig utbildning. Vidare syntes det ej möjligt att redan för 1935 års riksdag framlägga definitiva beräkningar rörande de olika avlöningsanslag under skilda huvudtitlar, som av förslaget berördes. I den mån den här ifrågasatta personalökningen påkallar uppförandet av nya bostäder torde också vederbörande myndigheter böra beredas nödig tid för dessas planerande.

Det material, som jag i det föregående på grundvalen av vederbörande myndigheters utredningar framlagt, lärer få anses tillräckligt uttömmande för att de ekonomiska konsekvenserna av en arbetstidsförkortning skola

kunna bedömas. De meddelade uppgifterna lämna erforderliga hållpunkter för en uppskattning av den ökning av personalbehovet samt den ökade kostnad för statsverket — såväl årskostnad som engångskostnad — som skulle uppkomma under budgetåret 1936/1937, därest en reglering av personalens arbetstid till normalt 48 timmar i veckan genomfördes från och med den 1 juli 1936. Personalökningen skulle, såsom jag förut påpekat, uppgå till inemot 1,000 personer. Mot de härutinnan gjorda beräkningarna torde några väsentliga anmärkningar icke vara att framställa. Dock synes anledning föreligga att — bland annat med hänsyn till planerade omorganisationer på vissa håll, åsyftande ökad centralisation — räkna med en något mindre personalökning än den uppgivna. Beträffande årskostnaderna, vilka sammanlagt beräknats till nära en och tre kvarts miljon kronor, lära vissa jämkningar vara erforderliga, närmast sammanhängande med frågan om den utsträckning, i vilken ökningen av personalen skall föranleda inrättandet av ordinarie befattningar. Någon allmän regel härutinnan synes ej kunna uppställas, utan torde avgörandet få bero på omständigheterna i varje särskilt fall. I den mån nya ordinarie befattningar inrättas, synas dessa i första hand böra besättas med redan befintlig icke ordinarie personal. Vidare kunna jämkningar erfordras till följd därav, att enhetliga beräkningsgrunder ej tillämpats. I fråga om ordinarie personal hava sålunda blott i ett fåtal fall de numera vedertagna beräkningsgrunderna följts — d. v. s. beräkning enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad efter avdrag för avgifter för egen pensionering jämte dyrtidstillägg. Vad slutligen angår de beräknade engångskostnaderna för nya personalbostäder — uppgående till över två miljoner kronor — torde med fog kunna ifrågasättas, huruvida behov av nya bostäder verkligen föreligger i den utsträckning, myndigheterna förutsatt. Sannolikt kan bostadsfrågan i avsevärd utsträckning lösas på ett för statsverket vida billigare sätt. Till grund för myndigheternas beräkningar hava ej heller legat utarbetade kostnadsförslag, utan har uppskattningen i denna del endast skett överslagsvis. Innan närmare ståndpunkt kan tagas till dessa krav, torde ingående utredningar erfordras, varjämte dessa böra underkastas granskning i vederbörlig ordning.

Därest riksdagen biträder den allmänna uppfattning i den föreliggande frågan, åt vilken jag givit uttryck, torde genomförandet av den åsyftade regleringen av arbetstiden för den ifrågavarande personalen till normalt 48 timmar i veckan böra ske successivt under budgetåret 1936/1937. Jag förutsätter härvid, att vid tillämpningen nödig smidighet eftersträvas, i syfte att undgå praktiska svårigheter, som eljest kunna tänkas uppstå. Myndigheterna böra emellertid under tiden dessförinnan vidtaga de anstalter, som utan särskilda kostnader för statsverket kunna erfordras för regleringens genomförande efter den 1 juli 1936. Från och med nämnda dag bör nyanställning ske, allteftersom lämplig personal kan erhållas och bostäder kunna beredas densamma och bör regleringen normalt vara genomförd före budgetårets slut.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer föredraganden,

att Kungl. Maj:t måtte genom proposition lämna riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående den föreslagna regleringen av arbetstiden för viss statsanställd personal.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Dagny Olsson.

Stockholm 1935. K. L. Beckmans Boktr.